

Gdańsk 18.12.2017

Dr hab. Agnieszka Nowak-Łojewska, prof. UG

Uniwersytet Gdański

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr **Haval Hussein Saeed** pt. *Initial Teacher Training for Early Childhood Education in Poland and Iraqi Kurdistan. A Comparativ Study (Kształcenie nauczycieli wczesnej edukacji w Polsce i regionie Kurdystanu w Iraku. Studium porównawcze)*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Żytko, prof. UW .

Przedmiot rozprawy

Przedmiotem dociekań teoretycznych i badań empirycznych opiniowanej rozprawy jest system kształcenia nauczycieli, a dokładnie przygotowanie na poziomie akademickim studentów uczelni wyższych do pracy z dziećmi wczesnoszkolnymi. Badania mają charakter porównawczy, gdyż systemy kształcenia przyszłych nauczycieli dotyczą Polski i regionu Kurdystanu. Badania skupione są wokół dwóch celów:

- 1) Poznanie i zrozumienie kształcenia nauczycieli i ich przygotowania do pracy z dziećmi na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Salahaddin,
- 2) Porównanie obu systemów kształcenia nauczycieli ze zwróceniem uwagi na mocne i słabe ich strony w zakresie wykorzystywanych programów kształcenia, stosowanych metod pracy podczas zajęć, przygotowania wykładowców i innych form.

Dzięki takiemu spojrzeniu praca wnosi wiele ciekawych treści tak do polskiej, jak i kurdyjskiej pedagogiki, bo przygotowanie do pracy z dziećmi w obu tych obszarach jest bardzo odmienne. Co więcej, odmienne są konteksty: kulturowy, społeczny czy ekonomiczny.

Ocena rozprawy

Oprócz wstępu praca zawiera 5 rozdziałów, z czego dwa pierwsze są teoretyczne, jeden metodologiczny i dwa dotyczące analizy wyników badań. Ponadto praca zawiera bogatą bibliografię obejmującą zarówno teksty w języku polskim, jak i angielskim. Literatura jest aktualna i spójna z podjętą tematyką. Obejmuje blisko 230 pozycji, w tym: monografii, prac zbiorowych, artykułów z czasopism, odwołań do stron internetowych, itd.

W dalszej kolejności przejdę do omówienia poszczególnych części pracy.

Część teoretyczna obejmuje dwa duże podrozdziały. Pierwszy dotyczy systemu kształcenia nauczycieli w Kurdystanie i w Polsce. Jest on dość obszerny (blisko 90 stron). Obejmuje ogólną charakterystykę Polski oraz znacznie obszerniejszy opis regionu kurdyjskiego, co w tym przypadku jest jak najbardziej uzasadnione i podnoszące wartość poznawczą pracy. Następnie opisany jest system edukacji: główne reformy i system kształcenia, tak w Polsce, jak i Kurdystanie. Zaprezentowane są dwa uniwersytety: Warszawski i Salahaddin, jako ważne tło późniejszych analiz. Dodatkowo utworzony jest podrozdział dotyczący przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi. Drugi rozdział teoretyczny dotyczy badań porównawczych w perspektywie światowej i europejskiej.

Materiał zawarty w części teoretycznej jest więc bardzo bogaty. Wskazują na to liczne treści dotyczące kontekstów podjętych badań, zastosowanego podejścia badawczego oraz teoretycznych podstaw kształcenia nauczycieli. Scharakteryzowane są modele kształcenia nauczycieli oraz zdefiniowana jest kategoria „initial teacher education” z wyeksponowaniem modeli: concurrent i consecutive i z wyodrębnieniem tzw. dobrych praktyk. Niestety zagadnienia te nie są widoczne w spisie treści pracy. W uwagach do części teoretycznej zachęcam więc do lepszego i bardziej czytelnego ustrukturyzowania materiału. Spis treści jest bowiem dość chaotyczny, z licznymi powtórzeniami i niestety nie oddaje bogactwa treści zawartych w rozdziałach. Jest to jednak usterka drobna i możliwa do usunięcia, przy ewentualnej publikacji.

Druga część pracy opisuje **koncepcję badań**, która jest przemyślana i spójna. Wskazuje na to kilka elementów:

- 1) Przedmiot badań ma wyrazistą strukturę. Składają się na niego takie elementy jak: standardy kształcenia nauczycieli, główne cele i misja uczelni, rekrutacja studentów na wybrane kierunki oraz aspekty metodyczne, czyli: metody i formy pracy ze

studentami, przygotowanie kadry akademickiej, rodzaje zajęć, programy kształcenia akademickiego oraz programy praktyk i charakterystyka ich przebiegu.

- 2) Struktura przedmiotu badań przekłada się czytelnie na problemy badawcze: 9 głównych i kilka szczegółowych, które są spójne z przyjętymi celami badawczymi.
- 3) Trafnie dobrane metody badawcze: wywiad semi-strukturyzowany z 7 pytaniami otwartymi skierowanymi do nauczycieli akademickich obu uczelni oraz obserwacja zajęć akademickich z różnych przedmiotów i kursów organizowanych dla studentów,
- 4) Szczegółowo opisane każde narzędzie badawcze tj.: wymienione i scharakteryzowane pytania wywiadu z uzasadnieniem obszarów ich zastosowania oraz opisane sytuacje prowadzonych obserwacji, po 12 w każdej z uczelni,
- 5) Precyzyjnie opisana próba badawcza ze zwróceniem uwagi nie tylko na liczbę badanych i obserwowanych zajęć, ale również z opisaniem ich specyfiki i aktywności studentów,
- 6) Dobre uzasadnienie prowadzonych badań za zwróceniem uwagi na badania porównawcze i zastosowane studium przypadku (patrz strony 125-129).

Obok wymienionych walorów tej części pracy mam kilka uwag. Sugeruję uzupełnienia dotyczące przyjętej orientacji metodologicznej. Z zastosowanej leksyki, postawionych problemów badawczych oraz wykorzystanych metod można wywnioskować, że jest to podejście jakościowe. Niestety fragmentu, który jasno by to opisywał, w pracy zabrakło. Uzupełnienia wymagają również metody badań. Warto je wzbogacić o jakościową analizę dokumentów¹, bowiem znaczna część pozyskanego materiału pochodzi z dokumentów ministerialnych, rozporządzeń i innych źródeł, które można analizować tak w warstwie wewnętrznej, jak i zewnętrznej.

Trzecia część pracy to **analiza wyników badań**. Treści w niej zawarte uporządkowane są zgodnie ze sformułowanymi problemami, w którym każdy ujęty jest z perspektywy polskiej i kurdyjskiej. Wszystkie te zestawienia odsłaniają różnice lub wskazują na podobieństwa. Rozdziały od 4.1 do 4.10 mają postać odtwórczą, relacjonującą. Treści w nich zawarte oparte są na analizie polskich i kurdyjskich materiałów ministerialnych i uczelnianych wersji ich

¹ Badania jakościowe. Metody i narzędzia, red. D. Jemielniak, PWN, Warszawa 2012; S. Krzychała, B. Zamorska, Dokumentarna ewaluacja szkolnej codzienności, Wydawnictwo naukowe DSW, Wrocław 2008.

realizacji. Przedmiotem porównań są cele kształcenia nauczycieli, standardy kształcenia, przygotowanie kadry nauczycielskiej, itd.

Materiał jest dobrze odtworzony, ale słabo przanalizowany. Gdy był oparty na którejś z wersji analizy dokumentów (zewnętrzna i wewnętrzna) nie byłby on tylko suchą analizą treści, ale stałby się wnikliwą prezentacją w wielu postaciach.

Co więcej w materiale tym nie odwołano się do ostatniej Reformy edukacji w Polsce z 2017 roku zgodnie, z którą zmienił się polski system edukacji – rezygnacja z gimnazjów na rzecz 8-letniej szkoły podstawowej.

Pozostałe podrozdziały dotyczą prezentacji wyników badań uzyskanych z przeprowadzonych wywiadów z kadrami uniwersytecką i zgromadzonych obserwacji zajęć, tak w polskiej uczelni, jak i na Uniwersytecie Salahaddin.

Wywiady z wykładowcami:

- uporządkowane są według przygotowanych 7 otwartych pytań, dotyczących celów, metod pracy ze studentami, form aktywności, łączenia teorii z praktyką, doboru treści, sugestii zmian,

- zawierają przytoczone wypowiedzi badanych i krótką ich interpretację oraz porównanie, co odsłania obraz przygotowania nauczycieli w obu uczelniach. Jednocześnie wnoszą one wiele ciekawych treści odsłaniających różnice, ale też podobieństwa w sferze merytorycznej i metodycznej, co badacz umiejętnie wykazuje swoimi komentarzami.

Może interpretacja materiału w tym obszarze powinna być nieco bardziej wnikliwa i zestawiona z treściami z części teoretycznej, ale na pewno badacz starał się być obiektywny i stosować postulat redukcji metodologicznej *epoché*, choć nie pisał o tym w części opisującej koncepcję badań, ale intuicyjnie tak postępował.

Obserwacje zajęć akademickich:

- dotyczą 24 spotkań, po 12 w każdej uczelni,
- dostarczają bogatego materiału o przebiegu różnych form zajęć i są uzupełnieniem do prowadzonych wywiadów,

- są zestawione ilościowo i opisane pod kątem przyjętych problemów badawczych, dotyczących wykorzystywanych podczas zajęć metod, form aktywności, sposobów komunikowania się, itd.

Szkoda, tylko, że w prezentowanym materiale zdobytym podczas obserwacji badacz nie przytoczyła konkretnych fragmentów z zajęć w obu uczelniach. Materiał byłby wówczas zdecydowanie bogatszy i żywszy. Jego wartość podniosłoby również odniesienie tych spostrzeżeń do charakteryzowanych w części teoretycznej modeli nauczania, typów kształcenia nauczycieli.

W recenzowanej pracy na uwagę zasługuje również **rozdział piąty, przedstawiający mocne i słabe strony kształcenia nauczycieli** w obu uczelniach. Badacz charakteryzuje w nim zarówno zalety, jak i wady obu systemów kształcenia, choć tych ostatnich jest zdecydowanie mniej po stronie polskiej. Potrafi przy tym je uzasadnić i poprzeć przykładami. Jest to też swego rodzaju podsumowanie całej pracy. Godne refleksji są również sugerowane przez badacza zmiany w kurdyjskim systemie kształcenia nauczycieli inspirowane podjętą w pracy analizą literatury i prowadzonymi badaniami, co jest bardzo wartościowe, uzasadnia sens podjętych badań i pokazuje ich praktyczny wymiar.

Konkluzje

W podsumowaniu pragnę podkreślić, że recenzowana praca spełnia wymagania rozprawy doktorskiej. Realizuje założone przez badacza cele, gdyż umożliwia poznanie, zrozumienie i porównanie systemów kształcenia przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji w Polsce i Irackim Kurdystanie. Jest ciekawym studium porównawczym wnoszącym wiele nowych treści, tak dla polskiej, jak i kurdyjskiej myśli pedagogicznej. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Haval Hussein Saeed do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony zawartych w niej tez.

A. Nowak-Łojewska